

INGLIZ TILINI O'QITISHDA MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINING ROLI

Asadova Sevinch UZSWLU
sevinchasadova426@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqola lingvistik kompetensiya va madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi o'rtasidagi aloqalar hamda kursantlarning madaniyatlararo muloqotkompetensiyasida ingliz tilini o'qitishning funksiyalari haqida muhokama qiladi. Maqolada ingliz tili o'qitishda ingliz tilini o'rganuvchilarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini qanday rivojlantirish, shuningdek ingliz tili o'qitishning muhim maqsadlarini tushunib yetishni tadqiq qiladi.*

***Kalit so'zlar.** Ingliz tili, ingliz tilini o'qitish, lingvistik kompetensiya, madaniyatlararo muloqo*

Kompetensiya madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi haqida gapirar ekanmiz avvalo, kompetensiya so'zining tom ma'nosiga e'tibor qaratishimiz lozim. Shunday ekan "kompetensiya" tushunchasi lotincha "competere" – mos kelmoq so'zidan olingan bo'lib, "o'z kasbiga yaroqli, loyiq" degan ma'noni anglatadi.[1] bundan tashqari ushbu so'z keng ma'noda umumiy yoki muayyan keng qamrovli masalalarni yechishda mavjud bilim va ko'nikmalarni amaliy tajribada qo'llay olishni ham anglatadi. Demak, kompetensiya –kutilgan natijaga olib keluvchi faoliyat, egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llay olish layoqatidir. Tilshunoslik tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak "kompetensiya" atamasi ilk bor xx asr o'rtalarida n.xomskiy tomonidan qo'llanilgan bo'lib, tildan foydalanish jarayonida faoliyatga yo'naltirilgan bilim, ko'nikma va malakalar majmui sifatida baho beradi. Uning izdoshlari bo'lgan ba'zi bir olimlar esa ushbu tushuncha kompetensiyaviy yondashuv sifatida talqin etilgan. Bunda kompetentlilik va kompetensiyaviy yondashuv tushunchalari ta'limda natijaviylikni ko'rsatuvchi omillar sifatida qayd etiladi.kompetentlik"– subyekt va uning faoliyatiga berilgan tavsif bo'lib, u ko'pincha, turli ma'lumotlar beradigan lug'aviy-me'yoriy adabiyotlarda "biror-nima haqida fikr

yuritish, o‘z fikr-mulohazasini bildirish imkonini beradigan bilimlarni chuqur egallash” deya ta’riflanadi. Boshqacha aytganda, kompetentlik –avvalambor, ishni bajarish (maqsadga erishish) uchun nimalar zarur ekanligini tushunishning chuqur bilimlarga asoslangan darajasidir. Kasbiy kompetentlik esa kasbiy faoliyatga oid masalalarni hal etishda bilim va ko‘nikmalarni amaliy tajribada samarali qo‘llay olish mahoratidir. R.p. milrudning fikricha: “... Kompetensiya –shunday alohida faoliyat sohasiki, bunda individ(shaxs) yuqori darajadagi o‘zlashtirilgan yutuqlar strategiyasini namoyish qiladi. Tajriba, mavjud bilimlar va doimiy o‘z ustida ishlash asosida atrofdagi borliqning turli sohalarida qanday xatti-harakatlarni amalga oshirish kerakligi haqidagi strategiyalar, malaka va amaliy bilimlar olish maqsadida amalga oshiriladigan xatti-harakatlardir. Demak, kompetentlik –shakllangan malaka va egallangan amaliy bilimlar asosida muvaffaqiyat strategiyalarini o‘zlashtirish hisobiga samarali faoliyat yuritish qobiliyatidir [2]. Shuning uchun kompetentlikni zamonaviy tushunish insonda ham o‘z imkoniyatlarini ishga solish va muayyan funksiyalarni bajara olish qobiliyati hamda unga mustaqil va mas’uliyatli harakat qilishi uchun imkon beradigan ruhiy holatlarning mavjudligini o‘z ichiga oladi.o‘quv jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish muammosi o‘z tarixiga ega bo‘lib, kelib chiqishiga ko‘ra, n. Xomskiy, r. Uayt, j. Raven, d. Xayms kabi chet mualliflar tadqiqotlariga borib taqaladi. Bizning respublikada ta’limga kompetensiyaviy yondashuvning joriy qilinishi ushbu yondashuv asosida davlat ta’lim standartining takomillashtirilishiga, uzluksiz ta’lim tizimining barcha bosqich o‘quv dasturlari va darsliklari mazmuniga o‘zgartirishlar kiritilishiga olib keldi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirilgan va o‘zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasi tomonidan 2017 yil 8 aprelda tasdiqlangan davlat ta’lim standartida umumiy o‘rta ta’lim bosqichida o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tayanch va xususiy kompetensiyalar shakllantirilishi talablari belgilab berilgan. Tayanch kompetensiyalar sifatida kommunikativ kompetensiya, axborotlar bilan ishlash kompetensiyalari, o‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyalari, ijtimoiy faol

fuqarolik kompetensiyalari, milliy va umummadaniy kompetensiya, matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyalari belgilangan. Bugungi kunda barcha fanlar bo'yicha davlat ta'lim standartlarida kompetensiyaning turlari aks ettirilgan va xususiy fanga oid kompetensiyalar ishlab chiqilgan. Lingvistik kompetensiya ya'ni bunda til materiali (fonetika, leksika, grammatika) haqida bilimlar va nutq faoliyati turlari (tinglab-tushunish, gapirish, o'qish va yozish) bo'yicha ko'nikmalarni egallash nazarda tutiladi. Sotsiolingvistik kompetensiya so'zlovchining biror-bir nutqiy vaziyat, kommunikativ maqsad va xohish-istagidan kelib chiqqan holda kerakli lingvistik shakl, ifoda usulini tanlash imkonini yaratadigan kompetensiya hisoblanadi. O'rganilayotgan chet tilda kommunikativ vaziyatda tushunmovchiliklar paydo bo'lganda takroran so'rash, uzr so'rash va hokazolar orqali murakkab vaziyatlardan chiqib keta olish qobiliyatini nazarda tutadigan kompetensiya bu pragmatik kompetensiyadir. A.V. Xutorskoy qadriyatli-mazmunli, umummadaniy, o'quv-o'rganish, informatsion, kommunikativ, ijtimoiy-mehnat, shaxsiy o'z-o'zini takomillashtirish kompetensiyalarni ham o'rganib ularni farqlab chiqadi. Muallifning ta'kidlashicha, bunday asosiy kompetensiyalar ro'yxati «umumiy ta'limning bosh maqsadlari, ijtimoiy tajriba va shaxs tajribasini tarkibiy tuzilishi hamda o'quvchiga zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tajriba, yashash va amaliy faoliyat yuritish malakalarini egallashga imkon beruvchi asosiy faoliyat turlariga asoslanadi»deb qayd etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Хомский н. Язык и мышление / н.хомский. – М.: изд-во моск. Ун-та, 1972. –122
2. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. – М., 2002.
3. Tetina S. V. Competence model of foreign language teacher in the conditions of the introduction of the professional standard for teacher.